

УДК 159.9

DOI 10.18372/2786-5495.1.15766

Дуткевич Тетяна Вікторівна

кандидат психологічних наук, професор,
Національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Тахтєєва Вероніка Володимирівна

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»,
Національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

***Анотація.** Проналізовано результати емпіричного вивчення ставлення старшокласників до дистанційного навчання. Виявлено, що для старшокласників є важливим спілкування з однокласниками, яке в умовах дистанційного навчання є утрудненим, що помітно впливає на їх навчальну мотивацію та розвиток комунікативних умінь.*

***Ключові слова:** старшокласники, дистанційне навчання, ставлення.*

***Annotation.** The results of an empirical study on the senior pupils' attitude to distance learning are analyzed. It was found that it is important for senior pupils to communicate with classmates, which is difficult in conditions of distance learning. This peculiarity affects their learning motivation and development of communication skills.*

***Keywords:** senior pupil, distance learning, attitude.*

У зв'язку зі спалахом захворювання на COVID-19 органи влади були змушені перевести робочий режим людей на суворий карантин, що у свою чергу поставило на порядок денний масове дистанційне навчання, до якого виявились неготовими, як учні, так і вчителі. Важливо зрозуміти, чи справились учнів з такою ситуацією, як вплинуло дистанційне навчання на їх успішність, розумові якості (пам'ять, увагу), ефективність засвоєння навчальних програм.

Аналіз останніх досліджень. До публікацій з проблем дистанційного навчання у контексті досліджуваного питання належать праці педагогічного (В. Биков [3], Л.Волошко [4], Б.Горбичев [5], Н. Клокар [8] та ін.) і психологічного спрямування (Н. А. Багдасарова [1], А. Застело [6], О. В. Ісаєв [7], Є. Підчасов [11], М.Л.Смульсон [5] та ін.).

Одним з чинників, важливих для забезпечення ефективності навчання, є організація діалогової взаємодії між суб'єктом навчальної діяльності (педагогом) і суб'єктом навчальної діяльності (учнем, студентом). Діалогова взаємодія в ситуації навчання має певні особливості, такі як дидактичне спрямування, асиметрія на користь учителя (домінування), розвивальний характер, надлишковість інформації. В ній можна виділити інваріантні та варіантні складові: інваріантні складові — це ті характеристики взаємодії, що визначаються перцептивними й універсально-психологічними особливостями людини, а варіантні — ті риси її, які формуються під впливом сповідуваної педагогом освітньої ідеології та його особистісних характеристик [10].

Однак, як свідчить аналіз публікацій з психології дистанційного навчання, ставлення учнів до реальної практики навчання «на відстані» досліджено недостатньо.

Виклад основного матеріалу. З метою виявлення особливостей ставлення школярів до дистанційного навчання ми провели анкетування серед учнів 7-9 класів. До даного дослідження було залучено 22 дитини, з яких 8 – дівчаток і 14 хлопчиків. Вік досліджуваних – від 12 до 15 років. Анкета містила 12 запитань. Серед них 8 питань було закритих, 3 відкритих, 1 напіввідкрите. Кількісні результати аналізу відповідей, наданих учнями, подано у таблиці 1.

**Кількісні результати анкетування старшокласників
(закриті й напіввідкрите питання)**

Питання анкети	Розподіл відповідей, у %
1.Ваша стать	
А) жіноча	40%
Б) чоловіча	60%
2. Середній вік	
	13 років 4 місяці
3.Оцініть, наскільки Вам подобається навчатися дистанційно балами від 1 (зовсім не подобається) до 5 (дуже подобається)	
	1 бал – 45%
	2 бали – 3 %
	3 бали – 43 %
	4 бали – 3%
	5 балів – 6%
4.Коли я навчаюся дистанційно...	
А) я більш уважний;	6%
Б) краще працює пам'ять;	3%
В) краще розумію матеріал;	3%
Г) я менш уважний;	22%
Д) гірше працює пам'ять;	22%
В) гірше розумію матеріал;	44%
5.Що для вас у дистанційному навчанні є найважчим?	
А) відсутність спілкування з однокласниками;	48%
Б) перебування під постійним контролем удома;	15%
В) відсутність спілкування з вчителем;	27%
Г) обмеження у пересуванні і рухах.	10%
6.Оцініть, наскільки продуктивним є дистанційне навчання балами від 1 (зовсім не продуктивне) до 5 (достатньо продуктивне).	
	1 бал – 26%
	2 бали – 23 %
	3 бали – 26 %
	4 бали – 1%
	5 балів – 24%
7.Скільки часу ви витрачали щоденно на дистанційне навчання?	
А) до години;	22%
Б) 1-2 години;	23%
В) більше 2-х годин;	55%
Г) взагалі не витрачав.	-
8.Під час дистанційного навчання я відчуваю:	
А) пасивним;	25%
Б) активним;	1%
В) розслабленим;	29%
Г) напруженим.	25%
9.З якими труднощами ви стикаєтесь при дистанційному навчанні під час карантину?	
А) самоорганізація;	25%
Б) великий обсяг завдань;	53%
В) відсутність комп'ютерної техніки;	12%
Г) ваша відповідь	10%

Проаналізуємо відповіді старшокласників на закриті питання анкети. Як видно з таблиці, відповідаючи на перше питання, 48% учнів надали 1-2 бали, а отже їм не подобається навчатись дистанційно. 9% відповідей містять високі бали, тобто ці учні засвідчили, що їм більш-менш подобається ця форма навчання. Нейтральну оцінку (3 бали) надали 43%.

У другому питанні ми цікавилися, як дистанційне навчання впливає на пізнавальні процеси учнів (увагу, пам'ять, мислення). Виявилось, що лише 6% учнів відзначили покращення уваги, а по 3% – пам'яті й розуміння матеріалу. В опитуваних склалась думка, що в умовах дистанційного навчання погано запам'ятовується матеріал (22%), знижується увага (22%), погіршується розуміння навчального матеріалу (44%). За цими результатами можна відзначити, що старшокласники переважно негативно оцінюють вплив дистанційного навчання на ефективність своєї навчально-пізнавальної діяльності.

Третє закрите питання допомагало визначити, які особливості дистанційного навчання найважче переносять школярі. Майже половина опитаних учнів проголосували за відсутність спілкування з однокласниками (48%) та з учителем (27%), дошкуляє перебування під постійним контролем (15%) та обмеження у пересуванні й рухах (10%).

Аналіз четвертого закритого питання свідчить, що 49% учнів оцінює продуктивність дистанційного навчання найнижчими 1-2 балами. Оцінку «ні добре, ні погано» (3 бали) дало 26% учнів, а позитивної оцінки продуктивності (4-5 балів) притрималось 25%. Перевага у відповідях низьких оцінок продуктивності дистанційного навчання, на нашу думку, може бути наслідком зростання залежності навчальних успіхів від рівня самостійності, наполегливості й старанності самого учня. Результат дистанційного навчання буде продуктивним лише, якщо учень буде виконувати всі домашні завдання, самостійно розбереться у матеріалі уроків, якщо він уміє працювати з навчальною літературою, а також здатен до самоорганізації. Однак значна частина учнів не готова вчитись в умовах відсутності постійного і прямого контролю з боку вчителів, максимально викладатися. Спрацьовує і брак навчально-пізнавальної мотивації.

На питання, скільки часу ви витрачали для того, щоб виконати домашні завдання, отримано наступні відповіді. Більшість витрачає понад дві години (55%), 23% витрачає 1-2 години, 22% вкладається в 1 годину. Втішає, що учнів, які взагалі не витрачають часу на виконання домашніх завдань, не виявилось. Адже це показує, що в дистанційній формі навчання учні можуть приділяти часу, можливо, навіть більше, ніж навчаючись за традиційною формою.

Під час дистанційного навчання почувуються пасивними 25%, напруженими 25%, розслабленими 29% і лише 1% активними. За отриманими результатами ми помітили, що дистанційне навчання по-різному впливає на самопочуття учнів у різних класах. Семикласники позначили своє самопочуття як напружене, більшість восьмикласників почувуються пасивними, а дев'ятикласники – розслабленими. Така однаковість відповідей у межах одного класу може бути спричиненою спільними інтересами і загальним емоційним станом однокласників, їхніми взаємними захопленнями і дружніми стосунками.

Серед труднощів, з якими учні стикаються при дистанційному навчанні (дев'яте питання), найбільш часто зустрічається великий обсяг завдань, дана відповідь набрала 53%. Можливо саме це їм заважає сконцентрувати всі свої можливості здібності, або ж вони не встигають виконати всі домашні завдання через брак самоорганізації, що отримало друге місце серед труднощів у дистанційному навчанні (25%). 12% зазначило відсутність комп'ютерної техніки і 10% інші причини, що стали на перешкоді до навчання.

Як показали результати анкети, для більшості учнів все ж таки не вистачає «живого» спілкування з учителем і однокласниками чи друзями. Можливо, саме це слугує джерелом всіх інших складнощів (недостатнє розуміння матеріалу, погіршення пам'яті та уваги тощо) дистанційного навчання.

Проаналізуємо відповіді, надані старшокласниками на *відкриті питання* анкети. Відзначаючи позитивні моменти дистанційного навчання, 24% опитаних засвідчили, що такі моменти відсутні. Решта вбачає позитивні моменти у тому, що:

- створені кращі побутові умови (не ходити в школу, бути у теплому та затишному домі з батьками; не треба вставати о 5 ранку) – 38%;
- є більше вільного часу, відсутність контролю у виконанні завдань (є більше вільного часу чим завжди; немає контролю, можна з легкістю списати з інтернету) – 14%;
- є можливість користуватись ресурсами Інтернету (цікаві відео матеріали, тести на сайтах і контрольні роботи) – 9,5%;
- невизначена відповідь – 14%.

На питання, чи траплялись негативні моменти дистанційного навчання, 24% відповіли заперечно. Інші учні заявили, що у дистанційному навчанні:

Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти

- не подобаються обмеження у спілкуванні (відсутність спілкування з однокласниками, відсутнє спілкування з друзями та вчителями, немає живого спілкування з учителями) – 38%;
- є складнощі у навчанні (складно без вчителя, багато завдань, не цікаво вчитися, не розумію) – 29%;
- всі моменти негативні – 5%.

У 18% учнів відсутні побажання щодо ефективності організації дистанційного навчання. Решта надало наступні поради:

- зменшити обсяг домашнього завдання (менше домашнього завдання, менший обсяг завдань, щоб було цікавіше навчатися, зменшення домашнього завдання) – 40%;
- вдосконалити дистанційне навчання (дуже хотілося би, щоб програму для навчання зробили зручнішою; щоб були хороші завдання, які будуть дуже корисні для нас, напевно відеозв'язок) – 24%;
- скасувати дистанційне навчання (зовсім не потрібно дистанційного навчання, не хотіла би зовсім дистанційного навчання, на карантині дуже погано вчитися тощо) – 18%.

На прохання назвати позитивні моменти дистанційного навчання більшість опитуваних (61,5%) дали позитивні приклади і моменти такого навчання, (24%) не знайшли позитивних моментів. Це дає підстави зробити висновок про те, що насправді ж ставлення учнів старших класів до дистанційного навчання не є однозначно негативним, а негативні враження скеровується лише незвичністю такого навчання та труднощами адаптації.

Поради з покращення дистанційного навчання, з якими вирішили поділитися учні, стосувалися ближчого і кращого зв'язку вчителя з учнями, вдосконалення завдань, щоб вони були більш цікавими, робили би матеріал зрозумілішим, щоб менше давали домашнього завдання.

Висновки. Отже, узагальнюючи особливості ставлення старшокласників до дистанційного навчання, відзначимо його превалюючі характеристики. Учням подобається навчатись дистанційно, при цьому вони негативно оцінюють вплив дистанційного навчання на ефективність своєї навчально-пізнавальної діяльності, їм гостро бракує спілкування з однокласниками та з учителями, продуктивність дистанційного навчання вважають низькою або середньою, витрачають на виконання домашніх завдань дві й більше годин, почуваються під час дистанційного навчання пасивними і розслабленими, найбільші труднощі пов'язані із великим обсягом завдань.

Виявилось, що дистанційне навчання є достатньо привабливим, але, на думку старшокласників, не достатньо продуктивним. На розуміння матеріалу впливає спілкування з вчителем, а саме – детальне його пояснення щодо певних питань учнів, які можуть виникнути під час ознайомлення з цим матеріалом, у дистанційному навчанні спілкування учня з учителем є досить обмеженим, або ж і зовсім відсутнім. Для учнів старших класів є важливим спілкування з однокласниками, яке у такій формі навчання воно утруднене, що помітно впливає на навчальну мотивацію та розвиток комунікативних умінь учнів. Згідно з думкою учнів, у дистанційному навчанні важливо підтримувати відеозв'язок, спілкування, робити завдання цікавими, раціонально розподіляти навчальне навантаження учнів, урахувуючи завдання збереження їх здоров'я.

Список використаних джерел

1. Багдасарова Н. А. Психологические аспекты дистанционного обучения.// Новации обучения. 2003. № 5. С. 78-90.
2. Биков В.Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. Київ : Атіка, 2005. 140 С.
3. Волошко Л.Б. Дистанційна освіта як форма навчання студентів з особливими потребами. Київ : Університет «Україна», 2004. 448 с.
4. Горбичев Б.Л. Дистанційні методи навчання. Стан, проблеми, перспективи // Новий колегіум: наук.-метод. зб. 2000. № 3. С. 24–32.

5. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / [М.Л. Смульсон, Ю.І. Машбиць, М.І. Жалдак та ін.] ; за ред. М.Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
6. Застело А.О. Психологічні основи організації інформаційно-освітнього середовища дистанційної освіти. [Електронний ресурс] – Режим доступу: journals.hnpu.edu.ua/ojs/psycho/article/view/1317/1324
7. Ісаєв О.В. Психологія дистанційного навчання: Емоційний фактор сприйняття навчального матеріалу. Москва, 2008. № 7. С. 51-54.
8. Клокар Н. Д. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації Шлях освіти. 2007. №4 (46). С. 38-41.
9. Підчасов Є.В. Психологічні особливості побудови освітнього процесу із застосуванням дистанційних освітніх технологій. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://2016.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=110>.